

11.4.2018

EOAK/2259/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

NIKOTIINIPURUKUMIN MYYNTI LAITOSMYYMÄLÄSSÄ JA VANKIVAATTEIDEN KÄYTTÖ TERVEYDENHUOLLON KÄYNNILLÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Mikkelin vankilan toimintaa kieltää nikotiinipurukumin myynti ja hallussapito vankilassa. Kantelijan mukaan nikotiinipurukumia on myynnissä kaikissa muissa vankiloissa ja Mikkelin vankilan menettelystä aiheutuu kohtuutonta haittaa muista vankiloista saapuville vangeille, koska he eivät saa tuotetta vankilassa haltuunsa.

Kantelussa arvosteltiin myös sitä, että Sulkavan vankilasta lääkärin tai hammaslääkärin vastaanotolle Mikkelin vankilaan tulevat vangit joutuvat vankilassa riisumaan itsensä alasti ja vaihtamaan päälleen vankivaatteet. Kantelun mukaan he eivät myöskään saa ottaa matkalle mukaansa tupakoita ja nikotiinikorvaustuotteita.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys ja lausunto:

- Mikkelin vankilan johtajan selvitys 19.4.2017 ja apulaisjohtajan lisäselvitys 27.3.2018
- Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen lausunto 27.4.2017
- Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunto 23.10.2017.
- Riihimäen vankilan ja Turun vankilan selvitys nikotiinituotteiden myynnistä laitosmyymälässä 16.3.2018

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle lähetetyssä lausuntopyynnössä pyydettiin ottamaan kantaa seuraaviin asioihin:

1. Mikkelin vankilan laitosmyymälän tuotevalikoimiin kuuluu nikotiinikorvaushoitotuotteina imeskelytabletteja, mutta ei nikotiinipurkkaa. Onko kyseessä yleinen käytäntö myös muiden vankiloiden laitosmyymälöissä, kuka päättää laitosmyymälän tuotevalikoimasta ja onko keskushallintoyksiköllä huomautettavaa asiaan?
2. Selvityksen perusteella Mikkelin vankilassa on kielletty nikotiinipurukumien hallussapito ja vangeille ei anneta haltuun myöskään toisessa vankilassa ostettuja nikotiinipurukumeja. Saadun selvityksen perusteella on jäänyt epäselväksi kuka tai missä asiasta on päätetty. Pyydän kantaa siihen, voidaanko Mikkelin vankilassa kieltäytyä olla antamasta vangille haltuun hänen toisessa vankilassa ostamaansa nikotiinipurukumia?
3. Avolaitoksesta Mikkelin vankilaan terveydenhuollolle saapuvien vankien on vaihdettava käynnin ajaksi vankivaatteet. Menettelyä perustellaan luvattomien aineiden ja esineiden salakuljettamisen estämisellä ja valvontakameratunnistamisen mahdollistamisella. Pyydän kantaa siitä, mahdollistaako lainsäädäntö käsityksenne mukaan kyseisen toimintatavan.

3 RATKAISU

3.1 Nikotiinipurukumin myyminen laitosmyymälässä ja toisessa vankilassa ostetun nikotiinipurukumin haltuun antaminen

3.1.1 Oikeusohjeita

Vangin omaisuuden hallussapidosta säädetään vankeuslain 9 luvun 1 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan vanki saa vankilassa pitää hallussaan kohtuullisen määrän henkilökohtaista omaisuutta. Esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä jos: 1) esineestä tai aineesta aiheutuu vaaraa henkilön turvallisuudelle; 2) esine tai aine erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; 3) esineen tai aineen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle; 4) esinettä tai ainetta ei voida ilman kohtuutonta vaivaa tai sitä vahingoittamatta tarkastaa; 5) esinettä tai ainetta käytetään tai on perusteltua syytä epäillä, että sitä tullaan käyttämään rikosten tekovälineenä; 6) vankila on hankkinut vastaavan esineen vangin käyttöön. Pykälän 2 momentin mukaan vanki ei saa pitää hallussaan alkoholia, muuta päihdyttävää ainetta, rikoslain 44 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja dopingaineita eikä huumausaineiden käyttöön tarkoitettuja esineitä. Suljetussa vankilassa vanki ei saa pitää hallussaan toiselta vangilta ilman vankeinhoitoviranomaisen lupaa saamaansa omaisuutta.

Päätösvallasta säädetään vankeuslain 9 luvun 9 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tekee päätöksen siitä, että omaisuutta ei anneta vangin haltuun. Ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies voi antaa vangin haltuun sellaisia esineitä ja aineita, joiden hallussapito on vankilassa sallittua.

Rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä säädetään vankeuslain 9 luvun 4 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan vankilan on järjestettävä vangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa. Pykälän 2 momentin mukaan vanki saa hankkia vankilan välityksellä käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla sallittu.

Muutoksenhakuoikeudesta säädetään vankeuslain 20 luvun 1 §:ssä. Sen 1 momentin 9 kohdan mukaan vanki saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee 9 luvun 1 §:ssä tarkoitettua omaisuuden hallussapidon epäämistä.

Elintarvikkeiden ja muiden tavaroiden hankkimisesta säädetään valtioneuvoston vankeudesta antaman asetuksen (vankeusasetus) 27 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan vangille on kerran viikossa järjestettävä mahdollisuus ostaa elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön soveltuvaa tavaraa laitosmyymälästä tai muulla tavoin. Pykälän 2 momentin mukaan, jos vankilassa on laitosmyymälä, vangin on ensisijaisesti itse käytävä tekemässä ostoksensa. Jos vanki on turvaamistoimenpiteen tai muun vastaavan syyn vuoksi estynyt käymästä laitosmyymälässä taikka jos käynnistä aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle, ostot toimitetaan hänelle tilauksen perusteella. Pykälän 3 momentin mukaan, jos vanki haluaa tilata vankilan välityksellä ulkopuolelta käyttöesineitä ja tarvikkeita, hänen on siirrettävä vankilan tilille tilauksen maksamisen edellyttämät varat ennen kuin vankila tekee tilauksen.

Mikkelin vankilan järjestyssäännön (5.1.2017) kohdan 11.2 mukaan vangin haltuun ei anneta esineitä ja aineita, joita ei pystytä riittävän luotettavasti tarkastamaan. Tällaisia ovat mm. ns. poltetut cd-levyt sekä lisäravinteet. Tällaisia ovat myös vankilan ulkopuolelta tuotavat hygienia- ja kosmetiikkatuotteet, elintarvikkeet sekä tupakkatuotteet.

Hygieniatuotteet, elintarvikkeet ja tupakkatuotteet on hankittava laitospuolelta tai muuten vankilan välityksellä. Mikäli vanki ottaa kyseisiä tuotteita mukaansa laitoksen ulkopuolelle, niitä ei anneta haltuun laitokseen palattuaan. Laitospuolella myytäviä tuotteita ei anneta vangin haltuun ulkopuolelta tuotuina.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on antanut ohjeen Vankilan laitospuolelta (dnro 4/004/2011). Sen mukaan laitospuolella hankinnat suoritetaan Rikosseuraamuslaitoksen hankintasopimusten ja valtionhallinnon yhteisten hankintasopimusten perusteella. Rikosseuraamusalue tai vankila järjestää itse tarjouskilpailun niistä tuotealueista, joista ei ole Rikosseuraamuslaitoksen yhteisiä hankintasopimuksia. Hankintojen tulee perustua hankintalainsäädännön mukaan järjestettyyn tarjouskilpailuun. Laitospuolella tuotevalikoima määräytyy paikallisten olosuhteiden mukaan. Myymälässä ei saa myydä alkoholia sisältäviä juomia eikä lääkkeitä. Nikotiinikorvaustuotteita voidaan kuitenkin myydä ja vangeille on järjestettävä mahdollisuus hankkia niitä laitospuolelta. Tupakkatuotteiden ja nikotiinivalmisteiden myyntiä varten laitospuolella on oltava asianomaiset myyntipaikan sijaintikunnan myöntämät luvat, joista säädetään lääkelaisissa (nikotiinivalmisteet) ja tupakkalaisissa (tupakkatuotteet).

3.1.2 Saatua selvitys

Mikkelin vankilan johtajan selvityksen mukaan vankilan laitospuolella myydään nikotiinikorvaushoitoon tarkoitettuja imeskelytabletteja. Vastaava tuote purukumimuodossa ei kuulu sen valikoimiin. Vankilassa ei anneta purukumeja vankien haltuun roskaamisongelman välttämiseksi ja käytettyjen purukumien liimaaminen kalusteisiin yms. on kovin epähygieenistä. Selvityksen mukaan vaarallisimmillaan purukumilla on mahdollista tukkia avainpesiä tai esimerkiksi paloilmoinnaitteita. Tätä on aiemmin vankilassa tapahtunut.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunnon mukaan vankilan menettely kieltää nikotiinipurukumin hallussapito on perusteltua ottaen huomioon, että tupakoinnin lopettamiseen tarkoitettu vastaava tuote on myynnissä laitospuolella ja että nikotiinipurukumeihin ja -laastareihin on aiemmin todettu liittyvän väärinkäytöksiä. Mikäli nikotiinipurukumin käyttö vankilassa halutaan jatkossa sallia, tulisi sen tapahtua Vankiterveydenhuollon yksikön suorittaman harkinnan perusteella.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunnon mukaan Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämään tuotevalikoimaan kuuluu nikotiinikorvaushoitoaineita purukumi ja tabletit, joita voidaan myydä päivittäistavaramyymälöissä. Tuotevalikoimaan kuuluu yhdeksän erilaista purukumivaihtoehtoa ja yksi tablettivaihtoehto. Tuotevalikoima laaditaan Meira Novan tuotteiden osalta Rikosseuraamuslaitoksen ja toimittajan yhteisessä valikoimatyöryhmässä. Vankilan laitospuolella hoitaja hankkii laitospuolella myytävät tuotteet ja yksittäisen tuotteen myyntiin ottamiseen vankilassa vaikuttaa laitosturvallisuus.

Keskushallintoyksikön kyselyn perusteella puolessa suljetuista vankiloista myytäisiin nikotiinipurukumia. Selvityksen mukaan muiden suljettujen vankiloiden johtajille tehdyn kyselyn perusteella nikotiinipurukumia myytiin suljetuista vankiloista Helsingin vankilassa, Hämeenlinnan vankilassa, Jokelan vankilassa, Kuopion vankilassa, Kylmäkosken vankilassa, Pelson vankilassa, Pyhäselän vankilassa ja Sukevan vankilassa. Satakunnan vankilan Köyliön osastolla ei ole laitospuolella, mutta vangit saavat tilata nikotiinipurukkaa kaupasta. Selvitysten mukaan Mikkelin vankilan lisäksi purukumia ei myydä Oulun vankilassa, Vantaan vankilassa ja Vaasan vankilassa. Oulun vankilassa nikotiinipurukumia voidaan kuitenkin ostaa ns. kaupunkiostona vangin pyynnöstä.

Keskushallintoyksikön mukaan laitospuolella hoitaja tarvittaessa yhdessä vankilan turvallisuudesta vastaavien ja johdon kanssa päättää siitä, onko nikotiinipurukumia myynnissä lai-

tosmyymälässä. Vankiloiden eroihin asiassa vaikuttanee myös vankiloiden erilainen kulttuuri ja se, kuinka suljettu laitos tai osasto on.

Ostomahdollisuuksilla on suuri merkitys vankien päivittäiseen arkeen vankiloissa. Vankien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta vaihtelut tuotevalikoimassa ovat jossain määrin ongelmallisia. Laitosmyymälöiden ylläpitoon vaikuttavat tarkoituksenmukaisuusseikat ovat kuitenkin saaneet painoarvoa. Tuotevalikoiman yhdenmukaistaminen voisi johtaa sen supistumiseen taikka vaatia kustannuksia edellyttäviä tilamuutoksia. Keskushallintoyksikössä ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi, että kaikissa vankiloissa pitäisi olla saatavilla täsmälleen samat tuotteet, koska vankilat ovat toiminnallisia kokonaisuuksia ja muutkin eroavaisuudet vaikuttavat vankien olosuhteisiin.

Erään vankilan selvityksessä nikotiinipurukumin myyntiä perusteltiin sillä, että tupakanpolton vähentäminen on tärkeää jo henkilökunnan työturvallisuuden, mutta erityisesti vankien terveellisten elämäntapojen kannalta. Tupakoimattomuuden tukemisen näkökulmasta keskushallintoyksikkö kannustaa kaikkia yksiköitä ottamaan myymäläänsä mahdollisimman laajan valikoiman nikotiinikorvaushoitotuotteita. Käytännössä valikoiman laajentaminen tarkoittaisi juuri purukumia tablettien ohella, koska nikotiinilaastarit ovat apteekkituotteita ja siten lähtökohtaisesti kaupunkiostoina hankittavia. Nikotiinikorvaushoitotuotteista suusuihke lienee hankalin mahdollinen tarkastettavuus- ja hallussapitoseikkojen näkökulmasta eikä sitä keskushallintoyksikön tietojen mukaan ole saatavilla missään yksikössä.

Keskushallintoyksikön mukaan on myös syytä huomata, että joissain vankiloissa on nimenomaan valittu purukumi tablettien sijaan, koska tabletit on koettu ongelmalliseksi sellitarkastuksissa, kun niitä yritetään tunnistaa ja erottaa laittomista pillereistä. Purukumista on myös enemmän makuvaihtoehtoja.

Mikkelin vankilan selvityksessä on tuotu esille siisteys- ja hygieniahaitat, kun käytettyjä purukumeja on laitettu muualle kuin roskiin. Vankeuslain 9 luvun 1 §:n esitöissä erityisenä haittana vankilan yleiselle järjestykselle on mainittu siisteys- ja terveyshaitta. Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan siisteyshaitalta edellytetään kuitenkin tietynasteista merkittävyyttä, jotta se voisi olla hallussapidon epäämisen perusteena. Epäsiisteyteen pitäisi puuttua ensisijaisesti ohjauksellisin keinoin, kuten käskyin ja kehotuksin. Väärinkäyttöksiin on tarvittaessa myös mahdollista puuttua kurinpidollisin toimenpitein jo suoraan vankeuslain 7 luvun 4 §:n ja 15 luvun 3 §:n nojalla.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus on katsonut, että nikotiinipurukumin käyttö tulisi sallia vain Vankiterveydenhuoltoyksikön yksittäistapauksellisen harkinnan perusteella. Keskushallintoyksikkö arvioi, että terveydenhuollon näkemys voisi olla perusteltua hankkia lähinnä poikkeustilanteissa kuten arvioitaessa yksittäistapauksessa nikotiinisuihkeen tarvetta.

Keskushallintoyksikön mukaan suljettujen vankiloiden järjestyssäännössä on yleensä tupakatuotteiden ja -tarvikkeiden osalta määrätty, että mikäli vanki ottaa kyseisiä tuotteita mukaansa laitoksen ulkopuolelle ollessaan ilman Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan valvontaa, ei niitä anneta haltuun laitokseen palattaessa. Usein on erikseen myös määrätty, ettei laitosmyymälässä myytäviä tuotteita anneta haltuun vankilan ulkopuolelta tuotuna. Selvityksen perusteella muutamissa vankiloissa toisesta vankilasta hankittuja nikotiinipurukumeja ei saa haltuun, koska niitä myydään omassa laitosmyymälässä. Muutamissa vankiloissa siirtovangit saavat purukumit haltuunsa. Edelleen muutamissa vankiloissa asiaa arvioidaan sen perusteella, ovatko purukumit ehjässä pakkauksessa tai alkuperäisliuskassa.

Keskushallintoyksikön selvityksessä viitataan eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuun (EOAK/2056/2016) koskien toisessa vankilan laitosmyymälässä hankittujen tuotteiden haltuun antamista. Keskushallintoyksikkö piti selvänä, että toisesta laitoksesta hankitun omaisuuden hallussapitoa ei voida evätä ainakaan vain sillä perusteella, että omaisuus ei sisälly vankilan oman laitosmyymälän tuotevalikoimaan. Keskushallintoyksikön mukaan lähtökohtana voidaan pitää oletusta, etteivät toisen vankilan laitosmyymälästä hankitut avaamattomat ja/tai ehjät tuotepakkaukset sisällä kiellettyjä aineita. On myös tulkinnanvaraista, voidaanko toisesta vankilasta hankittua esinettä tai ainetta edes yksiselitteisesti katsoa vankilan ulkopuolelta tuoduksi. Merkitystä tulee antaa myös sille, ovatko vanki ja tavarat olleet Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan valvonnassa, kuten esimerkiksi siirtotilanteissa.

3.1.3 Kannanotto

Nikotiinipurukumien myyminen laitosmyymälässä

Vankeuslaissa ja -asetuksessa ei ole otettu kantaa laitosmyymälöiden tuotevalikoimaan, vaan siitä tarkempi päättäminen on ymmärrettävästi jätetty Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön laitosmyymälöistä antaman ohjeen mukaan laitosmyymälän tuotevalikoima määräytyy paikallisten olosuhteiden mukaan, eikä ohjeessa ei ole otettu kantaa siihen, mitä tuotteita laitosmyymälässä on oltava myynnissä. Ohjeessa ainoana poikkeuksena ovat kuitenkin nikotiinikorvaushoitotuotteet, joiden osalta ohjeessa on erikseen todettu, että vangeilla on oltava mahdollisuus hankkia niitä laitosmyymälästä. Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämään ns. perustuotevalikoimaan laitosmyymälöissä myytävistä tuotteista kuuluukin nikotiinikorvaushoitotuotteina yhdeksän eri purukumivaihtoehtoa ja yksi tablettivaihtoehto.

Laitosmyymälään myytäväksi otettavien tuotteiden kohdalla on luonnollisesti otettava huomioon, voidaanko ne antaa vankilassa vangille haltuun. Tällöin on perusteltua tehdä arvio vankeuslain 9 luvun 1 §:n omaisuuden haltuun antamista koskevien perusteiden mukaan. Sen mukaan esineen tai aineen hallussapito voidaan evätä muun muassa silloin, jos sen hallussapidosta vankilan tai vankilan osaston olosuhteet ja valvonnan aste huomioon ottaen aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle. Säännöksessä epäämisen kynnys on siten asetettu varsin korkealle. Tuotteen ottaminen Rikosseuraamuslaitoksen laitosmyymälässä myytävien tuotteiden tuotevalikoimaan tarkoittanee lähtökohtaisesti sitä, että kyseistä tuotetta voidaan ottaa myytäväksi kaikissa suljetuissa laitoksissa.

En epäile sitä, etteikö purukumeista voisi aiheutua siisteys- tai hygieniahaittoja. Yhdyn keskushallintoyksikön näkemyksen siitä, että siisteyshaitalta edellytetään tietynasteista merkittävyyttä, jotta se voisi olla hallussapidon epäämisen perusteena ja että epäsiisteysten pitäisi puuttua ensisijaisesti ohjauksellisin keinoin ja tarvittaessa myös kurinpidollisin toimenpitein. Käsitykseni mukaan siisteys- ja hygieniaperusteilla ei voitane perustella sitä, että nikotiinipurukumia ei myydä laitosmyymälässä.

En epäile myöskään sitä, etteikö nikotiinipurukumeilla selvityksessä kerrotulla tavalla voisi olla mahdollista tukkia esimerkiksi lukkopesiä ja palovaroittimia. Laitosmyymälöissä myydään tosin paljon muitakin makeisia, joita voitaneen käyttää samaan tarkoitukseen ja vielä ehkä purukumia paremminkin. Käsitykseni mukaan on vaikeaa nähdä, että nikotiinipurukumin haltuun antamisesta voisi aiheutua sellaista vaaraa laitoksen turvallisuudelle, että sen haltuun antamisen epäämisen kynnys ylittyisi.

Nikotiinipurukumia myydään valtaosassa suljettujen vankiloiden laitosmyymälöitä. Keskushallintoyksikön toimittaman selvityksen mukaan näin toimitaan Helsingin vankilassa, Hämeenlinnan vankilassa, Jokelan vankilassa, Kuopion vankilassa, Kylmäkosken vankilassa, Pelson

vankilassa, Pyhäselän vankilassa ja Sukevan vankilassa. Riihimäen vankilassa ja Turun vankilasta saadun tiedon mukaan myös niiden laitosmyymälöissä myydään nikotiinipurukumeja. Köyliön vankilassa ja Oulun vankilassa ei ole kummassakaan laitosmyymälää, mutta niissä molemmissa on mahdollisuus nikotiinipurukumin ostamiseen kaupasta tilaamalla tai kaupunkiosastoina. Mikkelin vankilan lisäksi ainoastaan Vantaan vankila ja Vaasan vankila ovat sellaisia vankiloita, joiden laitosmyymälässä ei myydä nikotiinipurukumia.

Edellä todetun perusteella 15 suljetusta vankilasta ainoastaan kolme on sellaisia, joissa ei vanki ei voi ostaa nikotiinipurukumia. Käsitykseni mukaan kyseisiä kolmea vankilaa ei yhdistä mikään sellainen asia, minkä perusteella niiden muista vankiloista eroavaa toimintatapaa asiassa voitaisiin pitää perusteltuna. Kyseisiä vankiloita yhdistää lähinnä se, että kaikki ovat merkittäviä tutkintavankiloita. Tältäkin kannalta on erittäin vaikeaa nähdä perustetta siihen, miksi juuri niiden kohdalla säännöksiä on tulkittu muita suljettuja vankiloita tiukemmin, myös tutkintavankien syyttömyysolettama huomioiden.

Voin ymmärtää keskushallintoyksikön näkemyksen siitä, ettei ole tarkoituksenmukaista ja perusteltua, että kaikissa laitosmyymälöissä tulisi olla saatavilla täsmälleen samat tuotteet. Laitosmyymälät eroavat toisistaan kooltaan, säilytystiloiltaan ja toimintatavoiltaan. Tuotteena nikotiinipurukumi on kuitenkin helppo säilyttää, eikä se vaadi paljoa tilaa. Käsitykseni mukaan on vaikeaa nähdä perustetta siihen, että kyseisen kolmen vankilan laitosmyymälän paikalliset olosuhteet olisivat sellaiset, että sen perusteella olisi perusteita olla myymättä niissä nikotiinipurukumia. Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuojaan Mikkelin vankilan marraskuussa 2016 tehdyllä tarkastuksella (EOAK/ 4397/2016) tarkastettiin myös laitosmyymälän tilat ja toiminta. Laitosmyymälän toiminta ja sen tilat vaikuttivat erittäin hyvältä ja toimivalta. Minulla ei ole perusteita epäillä, että nikotiinipurukumin ottamisesta Mikkelin vankilan laitosmyymälän tuotevalikoimaan aiheutuisi ongelmia. Todettakoon, että vankilan selvityksessä ei ole edes vedottu tällaiseen perusteeseen.

Tupakointi asuinselleissä on ongelmallista, koska sen johdosta vankilan henkilökunta ja muut vangit altistuvat tupakansavulle. Yhdyn keskushallintoyksikön näkemykseen siitä, että myös vankien tupakoimattomuuden tukemisen näkökulmasta on perusteltua, että laitosmyymälöissä olisi mahdollisimman laaja valikoima nikotiinikorvaushoitotuotteita. Tupakkalain tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen.

Vankiloiden tulee lähtökohtaisesti toteuttaa vankeuslaissa säädetyt vankien kohteluun ja olosuhteisiin liittyvät toimenpiteet yhdenmukaisesti siten, ettei vankien yhdenvertainen kohtelu vaarannu. En näe esitetyn perusteita siihen, miksi Mikkelin vankilan tai muidenkaan vankiloiden laitosmyymälässä ei myytäisi myös nikotiinipurukumia. Käsitykseni mukaan tapauksessa esille tulleet seikat ja perusteet päinvastoin puoltavat nikotiinipurukumin myyntiä kaikissa laitosmyymälöissä. Pitäisin myös erittäin tärkeänä ja perusteltuna, että vaikka vankiloilla onkin harkintavaltaa laitosmyymälässä myytävien tuotteiden tuotevalikoimasta päätettäessä, keskushallintoyksikkö suosittamista voimakkaammin ohjaisi ja linjaisi vankiloiden toiminnan yhdenmukaisuutta tapauksen kaltaisissa tilanteissa.

Toisessa vankilassa ostetun nikotiinipurukumin haltuun antaminen

Keskushallintoyksikön toimittaman selvityksen mukaan vankiloissa on varsin erilaisia käytäntöjä siinä, annetaanko vangille haltuun toisen vankilan laitosmyymälästä ostettuja nikotiinipurukumeja. Selvityksen perusteella nikotiinipurukumeja ei aina anneta haltuun kaikissa sellaisissa vankiloissa, joiden laitosmyymälässä myydään nikotiinipurukumeja.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja on kahdessa ratkaisussaan (EOAK/2056/2016 ja EOAK/4350/2016) ottanut kantaa Mikkelin vankilan toimintaan toisen vankilan laitosmyymälästä ostettujen tavaroiden haltuun antamisessa.

Apulaisoikeusasiamies Pajuojan 15.5.2017 tekemässä päätöksessä (EOAK/2056/20116) oli kyse muun muassa siitä, että vanki ei ollut saanut haltuun Riihimäen vankilan laitosmyymälästä ostamia elintarvikkeita. Päätöksessä todettiin seuraavaa:

”Keskushallintoyksikön lausunnon mukaan johtaja Vesanen kertoi 16.2.2017 antamassaan lisäselvityksessä, että vankilan ulkopuolelta sinne tuotujen elintarvikkeiden haltuun antamista on Mikkelin vankilassa täsmennetty. Päivitetyn tulo-oppaan kohdassa 15, ensimmäisessä kappaleessa mainitaan: ’ulkopuolelta saapuvia elintarvikkeita, nesteitä tai kemikaaleja ei anneta haltuun. Toisesta vankilasta ja poliisivankilasta ostetut tuotteet annetaan haltuun, mikäli tuotteiden alkuperä on varmennettavissa.’ Johtajan mukaan tuotteiden alkuperän varmentamisella tarkoitetaan sitä, että tuotteet on ostettu toisen vankilan kanttiinista tai poliisiin välityksellä ja että ne kuljetuksen aikana ovat olleet henkilökunnan valvonnassa. Johtajalta saadun täsmentävän selvityksen mukaan vanki voi osoittaa tuotteen alkuperän esimerkiksi kuitin avulla, mutta jos ostot (tuotteet) ovat olleet henkilökunnan valvonnassa, kuitti ei ole välttämätön.

Keskushallintoyksikkö katsoi lausunnossaan, että johtajalta saadun selvityksen ja päivitetyn tulo-oppaan perusteella toisen vankilan kanttiinista hankittujen tuotteiden hallussapitoa koskevat menettelytavat Mikkelin vankilassa vastaavat nyt vankeuslain vaatimuksia. Keskushallintoyksikkö totesi, että vangin siirtyminen vankilasta toiseen ei voi sinänsä olla peruste kieltäytyä kategorisesti antamasta vangin mitään sellaista omaisuutta, jonka vanki on tuonut toisesta vankilasta. Lähtökohtaisesti vankilan kanttiinista hankittujen tuotteiden antamiselle ei pitäisi olla vankeuslain 9 luvun 1 §:n mukaisia esteitä. Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan omaisuuden hallussapitoa koskeva päätös on aina tehtävä tapauskohtaisesti aineen tai esineen ominaisuuksia silmällä pitäen ja punniten niitä vankeuslain 9 luvun 1 §:ssä lueteltuihin omaisuuden hallussapidon epäämisperusteisiin.

Voin yhtyä keskushallintoyksikön lausunnossaan kertomaan. Totean kuitenkin tämän lisäksi käsityksenäni, että vankien alhaisen tulotason ja lähes säännönmukaisesti kehnon taloudellisen tilanteen huomioiden vankien mukanaan tuomien vankilan laitosmyymälästä hankittujen tuotteiden säännönmukainen hävittäminen laitossiirtojen yhteydessä on kohtuutonta. Useissa, myös muita vankiloita koskeneissa kanteluissa, on tuotu esille, että vangilla ei ole ollut useinkaan mahdollisuutta ennakoida siirtoansa toiseen laitokseen siten, että hänellä olisi ollut mahdollisuus hankkia optimaalisesti oikea määrä esim. elintarvikkeita. Näkisin, että vangeilla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus kuljettaa laitosmyymälästä hankitut tuotteet laitoksesta toiseen siten, että niiden alkuperä on varmennettavissa, kuten Mikkelin vankilan johtaja selvityksessään kertoi vankilan tulo-oppaassa edellytettävän. Käsitykseni mukaan tämä edellyttää, että vankiloita ja vankeja vankilaan toimittavia tahoja informoidaan vangin mukana kuljetettavien tuotteiden valvonnasta ja säilytystavoista kuljetuksen aikana. Laitosmyymälästä tai poliisiin toimesta hankittujen tuotteiden kuljetus voisi tapahtua esimerkiksi sinetöidyssä vankilaukussa.”

Apulaisoikeusasiamies Pajuojan päätöksessä (EOAK/4350/2016) oli kyse siitä, että vanki ei ollut saanut haltuun Hämeenlinnan vankilan laitosmyymälästä ostamia elintarvikkeita. Päätöksessä viitataan oikeusasiamies Petri Jääskeläisen 5.5.2011 tekemään ratkaisuun (dnro 4029/4/09), jossa oli kyse Riihimäen vankilassa ostettujen nikotiinipurukumien haltuun saamisesta Sukevan vankilassa. Apulaisoikeusasiamies Pajuojan päätöksessä todettiin seuraavaa:

”Oikeusasiamies Jääskeläinen on ottanut päätöksessään (4029/4/09) kantaa tavaroiden haltuun saamisen epäämiseen vankilasiirron yhteydessä. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön asiaan antamassa lausunnossa todettiin yleisenä käytäntönä vankiloissa olevan, että vanki saa vastaanottavassa vankilassa lähtökohtaisesti haltuunsa ne tupakkatuotteet, elintarvikkeet ym., jotka hänellä olivat hallussa lähtövankilassa. Haltuun antamisen osalta ei katsottu olevan merkitystä sillä, ovatko ne olleet vangin hallussa kuljetuksen aikana vai onko ne kuljetettu erikseen sinetöidyssä vankilaukussa. Toisenlaisen toimintatavan katsottiin voivan johtaa vankien kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Tapauksessa vankilan järjestyssäännössä oli määräys siitä, että mikäli vanki ottaa mm. elintarvikkeita tai tupakkatuotteita mukaansa laitoksen ulkopuolelle ollessaan ilman vankeinhoitolaitoksen henkilökunnan valvontaa, niitä ei anneta hänen haltuunsa laitokseen palattuaan. Keskushallintoyksikkö totesi edellä mainitussa lausunnossaan, että asiassa on kyse tilanteista, jolloin vanki saapuu vankilaan laitoksen ulkopuolelta ollessaan ilman valvontaa eli lähinnä ilmoittautuessaan vankilaan tai saapuessaan sinne esimerkiksi saattamattomalta poistumisluvalta. Keskushallintoyksikön käsityksen mukaan säännöksiä ei tulisi tulkita siten, että ne koskisivat myös tilannetta siirrettäessä vanki vanki-

lasta toiseen. Oikeusasiamies oli asiassa samaa mieltä keskushallintoyksikön kanssa ja piti vankien yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen kannalta ongelmallisena, jos eri vankiloissa on tältä osin erilainen käytäntö.

Voin yhtyä asiassa oikeusasiamies Jääskeläisen kannanottoon. Katson, että kantelijan olisi pitänyt saada tarkastamisen jälkeen elintarvikkeet haltuunsa siitä riippumatta olivatko ne vankilaukussa vai käsimatkatavaroina.”

Voin yhtyä edellä todettuihin kannanottoihin. Katson, että vangilla on perusteltu syy olettaa ja luottaa siihen, että hän saa haltuunsa toisen vankilan laitostenmyymälästä ostamansa tuotteet. Vangin tavaroiden kuljetus vankiloitten välillä tulee järjestää siten, ettei sen perusteella niiden haltuun antamista voida evätä. Käsitykseni mukaan vankilalla pitää olla vahvat perusteet sille, mikäli vangille ei anneta haltuun toisen vankilan laitostenmyymälässä ostamia tuotteita. Myös tämä osaltaan puoltaa sitä, että vankiloitten laitostenmyymälöiden tuotevalikoimat eivät eroaisi nikotiinikorvaushoitotuotteiden osalta.

Mikäli vangille ei anneta haltuun toisen vankilan laitostenmyymälästä ostamaansa tavaraa, kuten nikotiinipurukumia, vangille on tällöin pyynnöstä annettava asiassa perusteltu päätös muutoksenhakuohjauksin. Käsitykseni mukaan muutoksenhakuoikeuden käyttämisen edellyttäminen sopii huonosti sellaisiin tapauksiin, joissa kyse on laitostenmyymälästä ostettujen tuotteiden haltuun antamisesta, ellei kyse ole poikkeuksellisesta tilanteesta. Tällainen poikkeustilanne ei voine koskea nikotiinipurukumin haltuun antamista.

3.2 Vankivaatteiden käytön edellyttäminen terveydenhuollon käynnille suljettuun vankilaan ja tupakkatuotteiden haltuun antaminen kuljetuksella

3.2.1 Oikeusohjeita

Vankien terveyden- ja sairaanhoidosta säädetään vankeuslain 10 luvun 1 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Vankiterveydenhuollon yksiköllä on sairaaloita ja poliklinikoita, joilla on toimipaikkoja Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköissä. Pykälän 2 momentin mukaan Vankiterveydenhuollon yksikössä potilaana olevaan vankiin sovelletaan tätä lakia ja rangaistusten täytäntöönpanosta yksikössä vastaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava vangin pääsy 1 momentissa tarkoitettuun hoitoon ja kuntoutukseen.

Vankien vaatetuksesta säädetään vankeuslain 7 luvun 1 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan avolaitoksessa vangin on käytettävä omia vaatteitaan. Pykälän 2 momentin mukaan suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Omien vaatteiden käyttöä voidaan vankilassa tai sen osastolla rajoittaa vankilan järjestyksen tai turvallisuuden taikka valvonnan vaatimasta syystä. Pykälän 3 momentin mukaan oman vaateen haltuun antaminen voidaan evätä, jos vaatteesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle tai jos vaateen käyttäminen voi vaikeuttaa vangin tunnistamista. Lisäksi oman vaateen haltuun antaminen edellyttää, että vaate on hyvässä kunnossa ja että se pystytään luotettavasti tarkastamaan sitä vahingoittamatta. Vangin haltuun annettavien vaatteiden määrää voidaan rajoittaa asuintilojen tarkastettavuuteen, paloturvallisuuteen ja säilytystilojen vähäisyyteen liittyvistä syistä. Pykälän 5 momentin mukaan vangille, jolla ei ole asianmukaista omaa vaatetusta, on annettava soveltuva vaatetus vankilassa käytettäväksi sekä tuomioistuimessa käyntiä tai muuta vankilasta poistumista varten.

Päätösvallasta säädetään vankeuslain 7 luvun 7 §:ssä. Sen 2 momentin mukaan vangin omien vaatteiden käytön rajoittamisesta 2 §:n 2 momentin perusteella päättää aluejohtaja. Vangin omien vaatteiden haltuun antamisen epäämisestä 2 §:n 3 momentin perusteella päättää turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toi-

miva virkamies. Ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies voi antaa vangin haltuun sellaisia vangin omia vaatteita, joiden hallussapito on vankilassa sallittua.

Turvataarkastuksesta säädetään vankeuslain 16 luvun 3 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan vanki saadaan vankilassa, sen alueella ja kuljetuksen aikana tarkastaa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi (*vangin turvatarkastus*). Pykälän 2 momentin mukaan vangin turvatarkastuksessa voidaan metallinilmainta, muuta teknistä laitetta tai koulutettua koiraä käyttäen, vaatteita tunnustelemalla taikka muulla vastaavalla tavalla tarkastaa vanki sen varmistamiseksi, ettei vangilla ole mukanaan esinettä tai ainetta: 1) jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle tai vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle; 2) joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen; tai 3) jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty. Pykälän 3 momentin mukaan vanki voidaan 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollessa.

Henkilöntarkastuksesta säädetään vankeuslain 16 luvun 4 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan vangille voidaan tehdä henkilöntarkastus, jos: 1) vankia epäillään 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen luvattomien esineiden tai aineiden hallussapidosta; tai 2) henkilöntarkastus on tarpeen karkaamisen tai avolaitoksesta luvatta poistumisen ehkäisemiseksi, vankilan järjestyksestä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi, epäillyn järjestysrikkomuksen tutkimiseksi, vankilaan saapumisen tai palaamisen johdosta taikka valvomattoman tapaamisen ja lapsen tapaamisen yhteydessä. Pykälän 2 momentin mukaan henkilöntarkastus käsittää sen tutkimisen, mitä vangilla on vaatteissaan tai muutoin yllään. Henkilöntarkastus käsittää myös vangin suun tutkimisen.

Päätösvallasta säädetään vankeuslain 16 luvun 10 §:n 1 momentissa. Sen mukaan vangin turvatarkastuksesta päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies taikka ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Vangin henkilöntarkastuksesta ja päihitteettömyyden valvonnasta päättää ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai, jos asia ei siedä viivytystä, ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies.

Omaisuudesta kuljetuksen aikana säädetään vankeusasetuksen 26 §:ssä. Sen mukaan, kun vanki siirretään toiseen vankilaan, kuljetuksen yhteydessä voidaan ottaa siirrettäväksi sellaista vangin henkilökohtaista omaisuutta, jonka siirtämisestä hän itse pystyy huolehtimaan. Vangin tulee erityisesti huolehtia helposti särkyvien esineiden kuljettamisesta. Vangille on annettava mahdollisuus valita omaisuus, jonka kuljettamisesta hän huolehtii. Kuljetuksen aikana vangin haltuun voidaan antaa ainoastaan sellaista omaisuutta, jonka hallussapito on vankilassa sallittu.

3.2.2 Saatu selvitys

Mikkelin vankilan johtajan selvityksen mukaan avolaitoksesta terveydenhuollon käynnille vankilaan saapuvat vangit vaihtavat tullessaan vastaanotto-osastolla vankilan vaatteet vierailun ajaksi luvattomien aineiden ja esineiden salakuljettamisen estämiseksi ja valvontakamera-tunnistuksen mahdollistamiseksi eli vankilaturvallisuuden takaamiseksi. Käynnin jälkeen he vaihtavat takaisin omat vaatteensa. Koska vierailu kestää yhteensä vain noin tunnin, ei odotushuoneessa eikä terveydenhuollon tiloissa ole mahdollista tupakoida.

Mikkelin vankilan apulaisjohtajan mukaan Sulkavan vankilan ja Naarajärven vankilan vankien saapuessa vankilaan hammaslääkärin tai lääkärin vastaanotolle, heidät otetaan heti vastaan ja vaatteiden vaihdon jälkeen heidät laitetaan odottamaan vastaanoton sumpputiloihin hetkeä, jolloin heidät viedään vankilan poliklinikalle. Selvityksen mukaan kummassakaan paikassa ei ole mahdollista tupakoida. Selvityksen mukaan avolaitosvankien käynnit eivät ole

kestäneet kovin kauaa, koska heidät otetaan poliklinikalle ennen Mikkelin vankilan vankeja. Kerrallaan avolaitoksista tulee noin 3–5 vankia.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuksen lausunnossa viitataan vankilan johtajan esittämiin turvallisuusperusteisiin ja katsotaan, että vaatteiden vaihtaminen on ollut vankilaturvallisuuden takaamiseksi perusteltua. Vaatteiden vaihtotilanne tulee järjestää siten, että hienotunteisuus otetaan huomioon, eikä vangin yksityisyyden suojaa tarpeettomasti loukata.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunnon mukaan vankeuslain 7 luvun 2 §:n mukaan avolaitoksessa vangin on käytettävä omia vaatteita, kun suljetussa vankilassa saa käyttää omia vaatteita. Perusteet omien vaatteiden käytön rajoittamiselle suljetuissa vankiloissa ovat tarkoin määritellyt samoin kuin toimivalta yleisen rajoittamisen ja yksittäisen vaatekappaleen epäämisen osalta. Yksittäinen vaatekappale voidaan evätä vangilta, jos vaatteesta aiheutuu vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle.

Vankeuslain 16 luvun 3 §:ssä tarkoitetussa turvatarkastuksessa vanki voidaan velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollessa turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi tai omaisuuden suojelemiseksi. Tällaisen turvatarkastuksena suoritettavan vaatteiden vaihdon tarkoituksena on kiellettyjen aineiden ja esineiden löytäminen. Vankeuslain 16 luvun 4 §:n mukaisen henkilöntarkastuksen suorittamisen yhteydessä vanki voidaan velvoittaa riisuutumaan sen tutkimiseksi, ettei hänellä ole luvattomia aineita vaatteiden alle piilotettuna. Henkilöntarkastus voidaan tehdä vankilaan saapumisen johdosta.

Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan turvatarkastusta koskeva säännös mahdollistaa kyseisen Mikkelin vankilan toimintatavan, kun perusteena on turvallisuudesta huolehtiminen ja järjestyksen turvaaminen. Tarkastustoiminta on perusteltua kiellettyjen aineiden ja esineiden vankilaan kulkeutumisen estämiseksi. Huumausaineita voidaan piilottaa esimerkiksi vaatteiden saumoihin. Säännökset tai vankeuslain esityöt eivät kuitenkaan määrittele sitä, että vaatteet tulisi vaihtaa vankivaatteisiin. On kuitenkin selvää, että vaihtovaatteiden tulee olla sellaisia, ettei niissäkään voida tuoda kiellettyjä aineita tai esineitä. Näin ollen omien vaihtovaatteiden tuominen ei voisi tulla kyseeseen. Sen sijaan tunnistamiseen liittyvät seikat eivät lain sanamuodon mukaan voi olla vaatteiden vaihtamisen perusteena, mutta saattavat tulla kyseeseen evättäessä yksittäistä vaatekappaletta 7 luvun 2 §:n 3 momentin perusteella.

Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan olisi suotavaa, että vangilla olisi mahdollisuus halutessaan käyttää omia vaatteitaan terveydenhuollossa asiainnoin aikana. Vankeuslain esitöissä muutoksenhakua koskevien pykälien perustelujen yhteydessä on esimerkiksi todettu, että omien vaatteiden käyttö vankilassa on myös perusoikeussidonnainen asia, jolla on merkitystä vangin omantunnon, uskonnonvapauden ja kulttuurillisten oikeuksien näkökulmasta. Mikkelin vankilan menettely on kuitenkin lainmukainen, koska vanki voidaan velvoittaa vaihtamaan vaatteensa turvatarkastuksen yhteydessä.

3.2.3 Kannanotto

Vankivaatteiden käytön edellyttäminen terveydenhuollon käynnillä

Tapauksessa on kyse siitä, että vangit saapuvat avolaitoksesta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten kuljettamana suljettuun vankilaan lyhyeksi aikaa terveydenhuollon käyntiä varten. Vangit viedään vastaanotto-osastolta vankilan virkamiesten saattamana vankilassa oleviin Vankiterveydenhuollon yksikön tiloihin ja sieltä vastaanoton kautta takaisin avolaitokseen. Vangit vaihtavat sitä ennen vastaanotossa omat vaatteensa vankivaatteisiin käynnin ajaksi. Mikkelin vankila ja rikosseuraamusalueen aluekeskus perustelevat vankivaatteiden käyttöä

vankilaturvallisuudella. Kumpikaan ei ole kuitenkaan ottanut kantaa siihen, mihin säädökseen vankivaatteiden käytön edellyttäminen perustuu. Keskushallintoyksikön lausunnossa on katsottu, että vankivaatteiden käyttö perustuu turvatarkastuksen mukaiseen vaatteiden vaihtamiseen.

Vankeuslain mukaan avolaitoksessa vankien on käytettävä omia vaatteitaan. Suljetussa vankilassa vangit saavat käyttää omia vaatteitaan, ellei aluejohtaja ole tehnyt erikseen päätöstä omien vaatteiden käytön rajoittamisesta vankilassa tai sen osastolla. Aluejohtaja ei ole tehnyt tällaista päätöstä Mikkelin vankilan kohdalla ja tietojeni mukaan tällaista päätöstä ei ole tehty minkään muunkaan vankilan kohdalla. Vangilla on siten lähtökohtaisesti oikeus omien vaatteiden käyttämiseen ollessaan Mikkelin vankilassa. Vankilassa voidaan evätä ainoastaan vangin yksittäisten omien vaatekappaleiden haltuun antaminen laissa tarkemmin säädetyillä edellytyksillä. Tällöin epäämisestä on tehtävä erillinen hallintopäätös ja vangilla on muutoksenhaku-oikeus kyseisestä päätöksestä.

Vaikka vangeilla on oikeus omien vaatteiden käyttämiseen, tämä ei voi käytännössä toteutua heti vankilaan saapumisen yhteydessä, koska vangin omat vaatteet on tarkastettava ennen niiden antamista hänelle haltuun. Vanki joutuu siten aina olemaan jonkin aikaa vankivaatteisiin puettuna. Vaatteet tarkastetaan käsin tunnustelemalla, läpivalaisulaitteella ja koiran haistelulla. Saamieni tietojen perusteella vangin päällä olevien muutamien vaatekappaleiden tarkastaminen ei lähtökohtaisesti kestä kovin kauaa, vaan se voi tapahtua varsin nopeastikin. Vaatteiden tarkastuksen keston voivat vaikuttaa kuitenkin myös muut asiat, kuten vastaanoton työtilanne, vaatekappaleen tarkastamisen vaikeus ja vangin vankilaan saapumisen ajankohta. Vangin vaatteiden tarkastaminen ennen Vankiterveydenhuollon yksikön tiloihin viemistä pidentää siten vankilakäynnin kestoa siitä riippuen, miten nopeasti vaatteet ehditään tarkastamaan.

Vangin saapuessa vankilaan hänelle on tehtävä vankeuslain 4 luvun 5 §:n mukainen tulotarkastus, joka suljetussa vankilassa käsittää vaatteiden vaihdon. Vangille voidaan vankilaan saapumisen ja palaamisen johdosta tehdä vankeuslain 16 luvun 4 §:n mukainen henkilöntarkastus, joka käsittää sen tutkimisen, mitä vangilla on vaatteissaan tai muutoin yllään. Vangille voidaan vankilassa ja kuljetuksen aikana tehdä vankeuslain 16 luvun 3 §:n mukainen turvatarkastus. Turvatarkastuksessa vanki voidaan velvoittaa vaihtamaan vaatteensa henkilökunnan läsnä ollen.

Keskushallintoyksikkö katsoo, että vankilan toimintatapaa vangin omien vaatteiden vaihtamisesta vankivaatteisiin voidaan perustella turvatarkastuksen suorittamista koskevalla säännöksellä. En voi yhtyä asiassa keskushallintoyksikön näkemykseen. Vangin turvatarkastuksessa on kyse tarkastamista koskevasta säännöksestä, eikä vaatteiden käyttöä koskevasta säännöksestä. Säännös mahdollistaa vaatteiden vaihdon ainoastaan turvatarkastuksen aikana. Säännös koskee siten ainoastaan turvatarkastuksen suorittamisaikaa, eikä turvatarkastuksen kestoa voida kyseisellä tavalla laajentaa koskemaan aikaa, jolloin vanki asioi vankilassa ollessaan esimerkiksi Vankiterveydenhuollon yksikössä. Käsitelmäni mukaan vankivaatteiden käyttöä tapauksessa ei voida perustella turvatarkastusta koskevalla säännöksellä.

Todettakoon myös, että apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja on 28.10.2014 tekemässään päätöksessä (dnro 5058/4/13) ottanut kantaa vankivaatteiden vaihtamiseen valvotulle lapsitapaamiselle. Päätöksessä katsottiin, että oikeus turvatarkastuksen suorittamiseen ei sisällä oikeutta vaatia, että vanki vaihtaa tapaamiselle omat vaatteensa vankivaatteisiin.

Edellä todetun perusteella en löydä vankeuslaista sellaista säännöstä, jonka perusteella vangin voitaisiin edellyttää käyttävän vankivaatteita käytettäessä häntä suljetussa vankilassa terveydenhuollon vastaanotolla. Katsonkin, että kantelijan olisi halutessaan tullut saada käyttää omia vaatteitaan käytettäessä häntä Mikkelin vankilassa terveydenhuollon yksikössä, ja että

asiassa on menetelty virheellisesti, kun hänet on velvoitettu vaihtamaan päälleen vankivaatteet kyseisen käynnin ajaksi.

Käsitykseni mukaan kantelija on ollut koko ajan vankilan virkamiesten valvonnassa vankilan tiloissa liikkeessään. Vankilan henkilökunta on vienyt hänet vastaanotosta Vankiterveydenhuollon tiloihin ja tuonut hänet sieltä takaisin. Tämä herättää kysymyksen siitä, millainen turvallisuusriski aiheutuu siitä, että vanki kyseisessä tilanteessa kuljettaisi omissa vaatteissaan vankilaan kiellettyjä aineita tai esineitä ja miten tarkasti vangin omat vaatteet on tarkastettava ennen hänen viemistään terveydenhuollon vastaanotolle. Käsitykseni mukaan kyseistä turvallisuusriskiä pienentää osaltaan myös se, että vangit tulevat tilanteessa avolaitoksesta rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten saattamina. Tietojeni mukaan ainakin Helsingin vankilassa toimitaan lähtökohtaisesti siten, että avolaitoksesta terveydenhuollon käynnille tulevat vangit turvatarkastuksessa kävelevät metallinilmmaisimen läpi ja mahdollisesti huumausaineiden etsintään koulutettu koira haistaa heitä ja sen jälkeen heidät kuljetetaan terveydenhuollon vastaanotolle omissa vaatteissaan ja sieltä takaisin vankilan portille.

Turvatarkastus ja henkilöntarkastus mahdollistavat molemmat vangin riisuttamisen ja riisuttamisen osalta kantelu ei anna minulle aiheita enempään.

Tupakkatuotteiden haltuun antaminen kuljetukselle

Kantelussa arvosteltiin myös sitä, ettei vanki saa ottaa kuljetuksen ajaksi mukaansa tupakoita tai nikotiinikorvaushoitotuotteita. Käsitykseni mukaan vangit voivat yleensä saada kyseiset tuotteet mukaansa vankikuljetukselle.

Vankilasta saadun tiedon mukaan tupakointi on kiellettyä vastaanotto-osaston säilytystiloissa (sumpuissa) sekä odotushuoneessa ja terveydenhuollon tiloissa. Selvää on myös, ettei kuljetusautossa saa tupakoida. Käsitykseni mukaan vangit saavat yleensä vankikuljetuksen aikana haltuunsa tupakointivälineet. Kyseen ollessa melko lyhyestä kuljetusmatkasta en katso asian antavan minulle aiheita enempään, vaikka tänä aikana ei ilmeisesti ole tosiasiallista mahdollisuutta tupakointiin.

Saaduissa selvityksissä ei ole otettu kantaa kantelijan väitteeseen siitä, että vangit eivät saa ottaa mukaan myöskään nikotiinikorvaustuotteita kuten nikotiinipurukumia. Ilmeisesti kantelijan väite pitää tältä osin paikkansa. On tietenkin perusteltua, että vanki ei saa nikotiinikorvaushoitotuotteita mukaansa liikkeessään vankilan vastaanotosta terveydenhuollon yksikköön, vaan ne pitää jättää henkilökunnalle. Käsitykseni mukaan säännökset eivät kuitenkaan estä sitä, etteikö vangille voitaisi antaa haltuun esimerkiksi nikotiinipurukumia kuljetuksen muuksi ajaksi.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1.3 esittämäni käsityksen menettelyn virheellisyydestä toisessa vankilassa ostetun nikotiinipurukumin haltuun antamisessa ja kohdassa 3.2.3 esittämäni käsityksen menettelyn virheellisyydestä vankivaatteiden käytön edellyttämisessä terveydenhuollon käynnillä Mikkelin vankilan tietoon ja huomioitavaksi. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Mikkelin vankilan johtajalle.

Samalla saatan edellä kohdassa 3.1.3 esittämäni käsityksen nikotiinipurukumin myymisestä laitosmyymälässä Mikkelin vankilan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Mikkelin vankilan johtajalle.

Saatan edellä kohdassa 3.1.3 esittämäni käsityksen vankiloiden toimintojen yhdenmukaisuuden ohjaamisessa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon. Pyydän keskus-

hallintoyksikköä saattamaan edellä todetut huomioni nikotiinipurukumin myynnistä laitosmyymälässä, toisessa vankilassa ostetun nikotiinipurukuminen haltuun antamisesta ja vankivaatteiden käytön edellyttämisestä terveydenhuollon käynnillä suljetussa vankilassa rikosseuraamusalueiden aluekeskusten sekä vankiloiden johdon tietoon ja että vankiloiden johto saattaa edellä mainitut asiat myös vankiloiden vastaanoton tietoon ja huomioitavaksi.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle.